

УДК 378

І. Г. Герасимова

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Стаття присвячена актуальній проблемі формування професійної мобільності, реалізація якої в навчально-вихованому процесі передбачає розробку відповідної моделі. Розглядаються специфічні особливості, які мають бути враховані під час моделювання процесу формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної галузі. Вказується, що вимоги до професійної підготовки фахівців формуються поза системою освіти, зокрема як сучасними тенденціями світового економічного розвитку, що відбувається в умовах переходу до суспільства постіндустріального типу, так і особливостями розвитку аграрної галузі, її перспективами.

Ключові слова: професійна мобільність, педагогічне моделювання, модель формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Стаття посвящена актуальной проблеме формирования профессиональной мобильности, реализация которой через образовательный процесс предполагает построение соответствующей модели. Рассматриваются специфические особенности, которые должны быть учтены при моделировании процесса формирования профессиональной мобильности будущих специалистов аграрной отрасли. Указывается, что требования к профессиональной подготовке формируются вне системы образования, в том числе, как тенденциями мирового экономического развития, которое сопровождается переходом к обществу постиндустриального типа, так и особенностями развития аграрной отрасли.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, педагогическое моделирование, модель формирования профессиональной мобильности будущих специалистов аграрной отрасли.

The article is dedicated to the problem of professional mobility forming, realization of which through teaching and educational process enables the development of an appropriate model. Special peculiarities which must be taken into consideration while forming professional mobility of future specialists of agrarian sphere are being examined. Demands to vocational training of specialists are pointed out to be excluded from an educational system because of modern trends of global economic development, which takes place in conditions of transition to post-industrial type society and through peculiarities of agrarian sphere development and its future prospects.

Key words: professional mobility, pedagogical modelling, model of future specialists of agrarian sphere professional mobility forming.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні реалії розвитку України зумовлюють пошук шляхів професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема аграрної галузі. До числа найбільш перспективних належить формування професійної мобільності, яка має забезпечити успішну професійну діяльність спеціалістів в умовах економічної кризи, нестабільності на ринку праці, що відбуваються на тлі процесі глобалізації світової економіки, переходу до суспільства постіндустріального типу.

Аналіз останніх публікацій. Актуальність проблеми зумовлює увагу до неї науковців. За останні роки виконані дисертаційні дослідження з означеної вище проблеми – Л. Аміровою, О. Архангельським, К. Боярко, А. Ващенко, Л. Горюновою, О. Дементьевою, В. Дюніною, Б. Ігошевим, С. Іванченко, С. Капліною, О. Кердяшевою, Л. Меркуловою, Т. М'ясніковою, Л. Сущенцевою, І. Хом'юк та ін.

Учені пропонують свої підходи до вирішення дослідницьких завдань, які відображають як специфіку галузі виявлення професійної мобільності, так і особливості професійної підготовки майбутніх фахівців, особистих поглядів авторів. Проте специфіка аграрної галузі при формуванні професійної мобільності ще не знайшла свого відображення. Необхідність розробки моделі її формування зумовлює нашу увагу до специфічних особливостей, що мають бути враховані при її побудові.

Виклад основного матеріалу статті. Моделювання розглядається сучасними науковцями [1] як науковий метод дослідження будь-яких об'єктів, процесів шляхом побудови їх моделей, які зберігають основні властивості об'єктів дослідження.

Як зазначає Н. Селезньова [2], проектування моделі має забезпечити:

– цілісний характер підготовки спеціаліста з вищим професійним рівнем, передбачити наявність зворотних зв'язків у системі;

– можливість перенесення моделі, що відповідає сформульованим вимогам, на процес, що досліджується, перевіряється на практиці.

Принципового значення при розробці моделі формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної галузі набуває ідеал особистості, яка є суб'єктом освіти, виявляє впевненість у собі,

високі адаптаційні можливості, прагне до цілісного бачення світу з усіма його суперечностями й складнощами, проявляє активність, ініціативність, творчість у життєдіяльності, прагне до самореалізації, з-поміж іншого, в професійній діяльності, що в сучасних умовах, значною мірою, стає можливим завдяки професійній мобільності.

Узагальнюючи наукові доробки науковців [3; 4 с. 42; 5 с. 52], в основу розробки моделі формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної сфери покладаються положення щодо визнання неповторності індивідуальності людини як суб'єкта пізнання з її здібностями і досвідом, урахування якого є необхідним для створення умов для повноцінного прояву та розвитку особистісних функцій, таких як вибірковість, що забезпечує здатність вибору, рефлексії, що забезпечує оцінювання свого життя, пошук сенсу життя й творчості через буття, функцію формування шляхом створення образу «Я», відповідальності та автономності. Реалізувати це можливо в ситуації, коли особистісний і професійний розвиток особистості має поступальний характер, є незворотнім просуванням до нового рівня з реалізацією попередніх результатів, а також через набуття досвіду участі в різноаспектній розвивальній діяльності.

Розробка моделі формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної сфери здійснюється з урахуванням того, що вимоги до професійної підготовки фахівців формуються поза системою освіти [6]. Вони становлять зовнішні чинники, що визначають завдання, які мають бути враховані при організації відповідного процесу. Тому орієнтація на основні тенденції світового економічного розвитку є важливим їх орієнтиром, а саме:

- перехід до постіндустріального суспільства, при якому більшої ваги набуває можливість кожного реалізувати свої здібності, самостійно приймати рішення, здійснювати подальше професійне й культурне зростання;

- перехід до ринкової економіки, при якому людина виступає активним суб'єктом на ринку праці, вільно розпоряджається своїм головним капіталом – своєю кваліфікацією;

- неодноразова зміна місця роботи, професії, що зумовлює надзвичайну рухливість кон'юнктури кожної людини;

- усього 20% зайнятого населення працює за отриманою спеціальністю в базовій професійній освіті, а 42% молоді змінюють свої професії впродовж двох років після закінчення ВНЗ;

- підвищення ролі знань і творчості при збільшенні вимог до людських ресурсів, що забезпечить розвиток країни, її історичне визнання;

- нагромадження знань, розвиток науки, створення нових технологій і наукоємних виробництв призводить до підвищення вимог до загальноосвітнього рівня й професійної кваліфікації працівника, зміщуючи акцент на розвиток його духовних здібностей як важливої умови здатності до праці [7].

У зв'язку з цим констатується також низка проблем психологічного-педагогічного характеру, що виникають у фахівців, а саме: необхідність додання психологічного бар'єру переходу з позиції найманого працівника до позиції активного суб'єкта ринку праці, що передбачає потребу самому шукати високооплачувану роботу, можливість працювати в декількох місцях, самостійно набувати знання, вміння, навички і т. ін. Така ситуація зумовлює необхідність прийняття особистісних рішень; потребу в наданні молоді такої базової освіти, яка дозволяла б їй відносно легко опановувати нові професії в майбутньому, тобто такої, що конвертується; розподіл працездатного населення на дві категорії, що відбувається через особливості розвитку наукоємних технологій – професійна еліта й решта працівників, що відносно легко можуть переходити від однієї професійної діяльності до іншої, з однієї галузі в іншу під впливом кон'юнктурних змін в економіці чи за своїми особистими спонуканнями.

Визначаючи зовнішні орієнтири розробки моделі формування професійної мобільності, маємо зважити на те, що постіндустріальна модель розвитку суспільства будуватиметься на:

- знаннях та інформації, які не зникають у процесі обміну, господарського використання, а, навпаки, здатні збільшуватися, збагачуватися в процесі застосування та обміну;

- мережах, які на відміну від ринків допускають використання ресурсів інших учасників процесу й дають перевагу тим, хто випереджає інших у стратегічній ініціативі, наданні більшої можливості, більшого спектра та якості послуг;

- конкуренції ідей, підходів, стратегій, а не людей, організацій, країн тощо [8, с. 8-9].

Ці положення підтверджуються міркуваннями Н. Балабанова [9] стосовно того, що вступ у глобальне економічне середовище, яке вже стало реальністю сьогодення, вимагає від кожної країни, яка прагне досягти найвищих щаблів конкурентоспроможності й не залишитися із сировинними та другоресурсними економіками, створення нових моделей взаємовідносин між наукою, освітою й бізнесом (сектором виробництва). Не дивує, що саме наука та освіта в сучасній системі суспільного виробництва розвинених світових економік стає чинником зростання ВАП. Водночас вони виконують провідну роль створювачів і відтворювачів інтелектуального потенціалу нації, а саме: готують висококваліфіковану, інноваційно-орієнтовану робочу силу, яка продовжує навчання впродовж життя за допомогою самоосвіти та перепідготовки, що стає джерелом утворення додаткової вартості товарів і послуг.

До цього необхідно додати й те, що освіта в інформаційному суспільстві має сконцентруватися на розвитку в особистості здатності до комунікації, до критичного мислення, до уміння пристосовуватися до змін, до того, щоб бути технічно прогресивною, творчою і володіти новими технологіями. Поряд зі знанням інтелектуального характеру, життєві навички дедалі частіше сприймаються як необхідні для життя інструменти, що дозволяють молодим людям краще адаптуватися до вирішення багатьох проблем [10].

Модель формування професійної мобільності фахівців аграрної галузі розробляється з урахуванням того, що за останні роки в економічному розвитку країни загалом, аграрного сектора зокрема, відбулися суттєві трансформації, насамперед вони виявилися у змінах форм власності, переході господарств на ринкові механізми управління, посилення інтеграції аграрної галузі у світову економіку у зв'язку зі вступом України до СОТ. Ці чинники також належать до зовнішніх і мають бути враховані при розробці моделі формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Розробляючи модель формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної галузі, до числа зовнішніх факторів, що її зумовлюють, ми зарахували необхідність урахування нормативної бази, яка регулює розвиток аграрного сектору економіки й визначає його перспективи. Невідповідність функціонування аграрної освіти й науки соціально-економічним потребам суспільства акцентується у схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України Концепції реформування й розвитку аграрної освіти та науки [11], серед проблем підкреслюється й проблема підготовки фахівців із вищою освітою. Відповідно до державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року [12], передбачається реалізація комплексу системних заходів щодо створення агропромислового комплексу, здатного до інноваційного, конкурентоспроможного та екологічно безпечного розвитку в умовах інтеграції України до світових економічних систем. Завдяки розробленій і реалізованій моделі формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної галузі має зменшитися суперечність між об'єктивними вимогами до професійної підготовки майбутніх фахівців-аграріїв і рівнем професійної освіти у вищій школі.

Уже найближчим часом аграрна галузь стикатиметься з процесами, що відповідають стратегічним напрямкам розвитку сільського господарства України, цілі якого визначають фахівці [13], а саме:

1. Збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.
2. Розширення обсягів органічної продукції.
3. Збільшення експорту сільськогосподарської продукції.
4. Підвищення дохідності сільськогосподарського виробництва.
5. Підвищення продуктивності та оплати праці в сільському господарстві.

Серед основних напрямів досягнення стратегічних цілей визначаються:

- підвищення продуктивності рослинництва й тваринництва;
- розвиток виробництва альтернативних видів енергії;
- розвиток сільськогосподарського підприємництва та кооперації;
- техніко-технологічна модернізація агропромислового виробництва;
- розвиток аграрного ринку;
- інвестиційне забезпечення реформаційних перетворень;
- удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку галузі;
- формування ефективної системи інноваційного забезпечення агропромислового виробництва;
- розвиток сільських територій;
- розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішні чинники зумовлюють вимоги ринку праці до сучасних фахівців аграрної сфери, а можливість їх реалізації, значною мірою, визначається формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної галузі й передбачає їх врахування при розробці моделі. Вони становлять завдання, які мають бути враховані при побудові моделі формування професійної мобільності майбутніх фахівців.

До ознак розвитку сучасного суспільства, що створюють передумови підготовки майбутніх спеціалістів для професійної діяльності в ньому, які проявляються і в аграрному секторі, слід зарахувати:

- невизначеність ситуації на ринку праці;
- зниження ролі фізичної праці з одночасним підвищенням важливості розумової;
- велику імовірність влаштування на роботу не за отриманою у ВНЗ спеціальністю.

Висновки. Для того, щоб встигнути за стрімкими змінами, що відбуваються в аграрній галузі зокрема, освітні заклади мають готувати спеціалістів, здатних усвідомлювати економічну дійсність, орієнтуватися в перспективах застосування своїх можливостей у різних напрямках діяльності, а також швидко самонавчатися, тобто бути мобільними. А для цього в модель формування професійної мобільності майбутніх фахівців має бути закладене завдання формування, завдяки соціально-гуманітарним знанням, цілісної картини сучасного світу у всій його складності, розмаїтті, що має забезпечити широкі соціальні інтереси й можливість різноспрямованої професійної самореалізації.

Окресливши завдання, які мають бути враховані при побудові моделі формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної галузі, маємо перейти до розробки самої моделі, що і становить найближчу перспективу дослідницької роботи.

Література:

1. Архангельский С. И., Михеев В. И., Машников С. А. О Моделировании и методике обработки данных педагогического эксперимента/ С. И. Архангельский, В. И. Михеев, С. А. Машников – М. : Знание, 1974. – 48 с.
2. Селезнева Н. А. Размышления о качестве образования: международный аспект/ Н. А. Селезнева// Высшее образование сегодня. – 2004. – №4. – С. 35-44.
3. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепции и технологии/ В. В. Сериков – Волгоград: Перемена, 1994. – 150 с.
4. Сисоєва С. О. Освіта і особистість у швидкозмінному світі/ С. О. Сисоєва// Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: Зб. наук. праць/ За ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 39–50.
5. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе/ И. С. Якиманская – М., 1996. – 96 с.
6. Мещанинов О. П. Основні ознаки та проблеми розвитку університетської освіти [Електронний ресурс]/ О. П. Мещанинов – Режим доступу: / http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Pedagogics/2006_33/33-1.pdf. – Заголовок з екрану.
7. Новиков А. М. Труд и образование в постиндустриальном обществе [Электронный ресурс]/ А. М. Новиков – Режим доступа: http://www.anovikov.ru/artikle/trud_ob.htm. – Заголовок с экрана.
8. Грабовенко Н. В. Сучасні підходи до формування нової моделі освіти в Україні/ Н. В. Грабовенко// Наука і методика: Збірник науково-методичних праць/ Редкол. : Т. Д. Іщенко (гол. ред.) та ін. – К. : Аграрна освіта, 2009. – Вип. 18. – С. 8-10.
9. Балабанова Н. В. Суспільство знань та інновацій: шлях до майбутнього України/ Н. В. Балабанова – К. : Арістей, 2005. – 104 с.
10. Боков Д. Ю. Роль высшего образования в адаптации личности к глобальному информационному обществу/ Д. Ю. Боков// Педагогическая инноватика: инновационное образование, инновационное мышление, инновации. Материалы Международной научно-практической конференции. Под ред. В. П. Делия. ИСЭПиМ, 25-26 марта 2010 г. – Балашиха, Изд-во «Де-По», 2010. – С. 46-50.
11. Концепція реформування і розвитку аграрної освіти та науки від 6 квітня 2011 р. № 279 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?11046>. – Заголовок з екрану.
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 19. 09. 2007 р. № 1158 Про затвердження Державної цільової програм и розвитку українського села до 2015 року (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1390 (1390-2011-п) від 28. 12. 2011– [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF> – Заголовок з екрану.
13. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року/ за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.